

OM SANTALMISJONENS ELDSTE HISTORIE

av

OLAV HODNE

En Missionspioner. H. P. Børresens liv med særligt henblik på hans missionsvirksomhet. Av Knud Gjesing. Kirkehistoriske Studier II række nr. 14. G.E.C. Gads Forlag, København 1961. 380 sider. D.Kr. 29,30 (heftet).

Formålet med denne undersøkelse er ifølge forfatteren selv — jfr. innledningen — å gi en utførlig dokumentert fremstilling av den danske misjonær H. P. Børresens liv «med særligt henblik på hans missionsvirksomhet», dvs. hans virksomhet for misjonen både ute og i hjemlandene. Undersøkelsen — en avhandling for den teologiske doktorgrad — hviler på et omfattende kildemateriale, som er benyttet med stor dyktighet. Ikke desto mindre kan det gjøres innvendinger såvel mot kildematerialet og den bruk som er gjort av dette, som mot bokens innhold sett i relasjon til det tema den behandler.

For å ta det siste først. Det turde være et rimelig krav til en avhandling at innholdet så langt som mulig dekker og belyser det tema forfatteren har valgt. Dr. Gjesing har imidlertid ikke kommet heldig fra dette. Ut fra det sikte han har anlagt, får Skrefsrud og andre bipersoner en alt for bred behandling. Det er mere Santalmisjonens historie fram til 1900, enn Børresens liv og virksomhet i strengeste forstand som her blir rullet opp for leserne. Og under utviklingen av denne historie vises der en sterk forkjærlighet for å trekke fram personlige konflikter som de yngre misjonærer kom i til Børresen og Skrefsrud. Gjesing bruker f. eks. 8 sider på personer som C. B. Søfeldt og J. Sundberg, «misjonærer» som kun var i Santalistan noen få måneder, og som ikke har betydd noe som helst for misjonen (jfr. s. 187 ff). Noe av det samme kan sies om hans behandling av misjonærene M. C. Jensen og J. Pahle. Det er for det meste deres konflikter med Børresen og Skrefsrud som fremstilles i kronologisk orden og på bred basis. I disse konflikter hører vi like mye om Skrefsruds forhold til disse som Børresens, og Skrefsrud blir da også gjort til «syndebukken» i de aller fleste tilfelle. Forholdet er jo at Børresen og Skrefsrud var «ett hjerte og én sjel» og sto sammen og delte syn i faktisk alt som angikk misjonens ve

og vel gjennom alle år. Ut fra sitt hovedtema ville forfatteren absolutt ha vunnet ved en kortere fremstilling av disse personlige konflikter og med en mere dyptgående analyse av *Børresens* forhold og stilling i det enkelte tilfelle. Dette hadde også vært i samsvar med den oppgave forfatteren har stillet seg (jfr. avhandlingens tittel).

I innledningen redegjør forfatteren for sine kilder, trykte og utrykte. Hovedkildene har vært misjonens årsberetninger og brev fra Børresen og hans medarbeidere. En detaljert bibliografi finnes i slutten av boken. På side 13 nevner Gjesing H. B. Birkelands Børresen-biografi fra 1902, men tar feil av tittelen. Boken utkom under tittelen «En menneskeven». Det må være 2. utgave fra 1917 som Gjesing henviser til. I bibliografien bak i avhandlingen virker det noe underlig å lese under Baptist Missionary Society: «Udskrift af Protokol over møder holdt af komiteen for BMS 1872—81. Arkivet indeholder adskillige breve og aktstykker om Santalmissionen, som forfatteren ikke har haft lejlighed til at benytte» (s. 374). The Baptist Missionary Society (BMS) hadde en Eastern Sub Committee som forberedte alle India-saker for hovedkomiteen. Denne komites forhandlingsprotokoll har forfatteren ikke sett, heller ikke *Second Memorandum on the Santhal Mission*, skrevet av misjonæren C. B. Lewis (kun den første utredning om forholdet mellom Baptistmisjonen og Skrefsrud og Børresens misjon, som ble trykt i *The Missionary Herald* i september/oktober 1877), ikke brevkorrespondansen til dr. Underhill, BMS' sekretær, eller brev fra India-misjonærene Wenger, Lewis, etc. Aviser og tidsskrifter som *Friend of India*, *The Oriental Baptist*, *The Baptist Magazine*, *Indian Evangelical Review* og *The Christian Spectator* har forfatteren ikke konsultert i det hele tatt. Disse blad inneholder en rekke opplysninger om Santalmissionens tidligste historie, og de er alle å finne i London. Det er klart at mangelen av disse viktige kilder innskrenker forfatterens muligheter for å gi en nøyaktig historisk fremstilling av misjonens eldste historie, og da fremfor alt Børresens og Skrefsruds forhold til BMS. Men skjønt forfatteren kjenner til at der ligger mye materiale i London til belysning av dette forhold, så har han (uten å konsultere dette materiale) gitt en bred og utførlig behandling av dette som han kaller for «et av de mest indviklede problemer i santalmissionens historie» (s. 78).

Saken er at Skrefsrud og Børresen i slutten av 1866 kom i forbindelse med E. C. Johnsen, misjonær i BMS. Landet hvor Ebenezer misjonsstasjon ble bygget, ble tatt i Skrefsruds navn for Baptistmisjonen. I 1877 forandret Skrefsrud eiendomsdokumentet til å lyde på sitt og Børresens navn gjennom en transaksjon som Gjesing betegner som «juridisk tvivlsom og moralsk forkastelig» (s. 78). Omtrent på samme tid (under Børresens opphold i London) kom det til fullstendig brudd med BMS. Hele Børresens forhold til BMS blir behandlet med stor

forståelse, mens derimot Skrefsrud blir stående som den der har handlet uærlig og moralsk forkastelig. Baptistmisjonen får også en meget pen omtale. Jeg har trukket noe av det misvisende og historiske ukorrekte i Gjesings behandling av dette forholdet fram i noen kronikker i Dagen og Vårt Land i juni og juli måned i år, og skal derfor ikke gå nærmere inn på dette i denne sammenheng, men henviser til kronikkene. Her skal jeg bare påpeke noen få detaljer.

I fotnote 8 på side 80 daterer Gjesing et brev Johnson skrev til C. B. Lewis til desember 1867 med henvisning til *The Missionary Herald*. Sammenhengen her viser at brevet var skrevet et år senere. På side 88, fotnote 2, hentydes til konferensprotokollen for the Managing Committee (Bestyrelseskomité for misjonen 1868—1873). Gjesing nevner at denne protokoll ikke finnes mere. Det viser seg at det ble utsendt trykte *Minutes* fra de årlige misjonskonferanser på Ebenezer. Komitemedlemmene fikk disse *Minutes* tilsendt, og når Skrefsrud i sitt forsvarsskrift mot baptistene (*The Indian Home Mission to the Santhals*, 1877) gang på gang henviser til disse, så hadde baptistene selv full anledning til å kontrollere at det forholdt seg som Skrefsrud skrev. C. B. Lewis har da også utvilsomt konsultert disse *Minutes* da han skrev sitt *Second Memorandum* (etter at Skrefsruds forsvarsskrift var kommet), og det er vel en av grunnene til at dette skriftet er holdt i en mere moderat tone enn det som ble trykt i *The Missionary Herald*. En av disse trykte *Minutes* er oppbevart i BMS arkiv i London. På side 96 omtales den svenske misjonær Edw. Cornelius. I en fotnote samme side fortelles det at hans opprinnelige navn var Thyrelius. Det riktige er *Thynelius*. Hans fornavn var *Oluf Edvard* og ikke Edward. På side 111 får vi høre at misjonæren B. Simmonds forlot misjonen i 1873, mens det først var et år senere dette skjedde. Side 109 nevnes det at Børresen ikke kunne innse nytten av å sende sine innsamlede midler til kassereren Robert Carr i Allahabad. Dette hadde Børresen aldri gjort, og det må bero på en misforståelse av det riktige forhold. Side 112 berettes det at Børresen under Skrefsruds og fru Børresens Europa-opphold i 1873—1874 kun hadde den uerfarne Hægert som fast medhjelper. Som nevnt forlot B. Simmonds først misjonen i 1874, og forøvrig hadde Børresen en utmerket hjelp i den dyktige skotten Muston som bodde på Ebenezer under *hele* Skrefsruds fravær. Han førte misjonens regnskaper og Børresens engelske korrespondanse (samt hans forretningskorrespondanse i India). Ut fra sammenhengen på side 112 får en det inntrykk at Børresen innførte månedsmøtet allerede i midten av 1870-årene. På side 241 fortelles det at dette var noe nytt som innførtes i 1880-årene. Det første er det korrekte. Side 160 nevner Gjesing at *Daily Review* i oktober 1876 inneholdt en artikkel med oppfordring om å støtte Indisk Hjemmemisjon blant santalene (det offisi-

elle navn på misjonen fram til 1910). I artikkelen ble det hevdet at misjonen ikke hadde fast støtte fra noe selskap. Gjесing synes å anta at det er dr. A. Graham som har skrevet artikkelen (s. 160). Den 20. oktober 1876 protesterte en annen innsender mot denne uttalelse og hevdet at Børresen og Skrefsrud var misjonærer i BMS. Hadde Gjесing gått til *Daily Review* (noe sammenhengen viser at han ikke kan ha gjort, skjөnt han fører bladet opp som kilde i sin bibliografi), ville han kunnet konstatere at dr. Grahams artikkel (undertegnet A. G.) sto i bladet den 20. oktober. Protesten, undertegnet av J. T. H., står å lese i *Daily Review* den 23. oktober. Børresen selv svarte den 24., og J. T. H. igjen den 25. oktober.

Der er også en annen alvorlig innvending å komme med når det gjelder forfatterens behandling av kilder. Under avsnittet: Begyndende mission blandt santalerne (s. 74 f), henvises der til American Free Will Baptist Missions årsberetninger, især 13.—21. og 32.—36. Disse årsberetninger er ikke å finne i noe skandinavisk bibliotek, og forfatteren har sine opplysninger fra en avhandling som avdøde misjonær A. Malme skrev og fikk sin M.A. degree på i Amerika: *The Pioneer Era of the Santal Mission of the Northern Churches, 1867—1910*, 3 vols., St. Paul, Minnesota, 1945. Avhandlingen foreligger ikke i trykk, men når forfatteren har benyttet den i denne forbindelse (og også i annen forbindelse), var det naturlig at den ble oppført under utrykte kilder.

Gjесing behandler også Børresens og Skrefsruds forhold til og brudd med Gossnermisjonen (GM) (s. 60ff). Resultatet han kommer fram til, har han slått fast i følgende tese på side 351: «Børresens og Skrefsruds brud med Gossnermissionen var ikke væsentlig nationalt motiveret, men skyldtes missionær F. Batsch's frygt for uheldige følger af fortsat nært samliv mellem de to familier og disses vægring ved at lade sig adskille.» Gjесing legger her stor vekt på en uttalelse i W. Holstens bok om Johannes Gossner (Göttingen, 1949). Holsten skriver at i den korrespondanse som gikk forut for Børresens og Skrefsruds brudd med GM «werden . . . ausschliesslich persönliche Dinge, unklare Ehverhältnisse, zur Sprache gebracht.» Med dette skulle da Batsch hentyde til det nære vennskap som var oppstått mellom Skrefsrud og fru Børresen. Undertegnende har selv tatt opp disse spørsmål i en bok om Skrefsrud som snart vil foreligge, og skal derfor ikke gå i detaljer i denne forbindelse, men bare påpeke at Gjесing overser kildemateriale som må komme i betraktning, om en skal felle en objektiv dom i denne sak. Han nevner ikke hva tidligere forfattere av Gossnermisjonens historie har skrevet i denne forbindelse. Det viser seg også at GM's sekretær på den tiden, dr. Procknow, ga det beste vitnesbyrd om Børresen og Skrefsrud til dr. Kalkar, formannen for Det danske Missions-selskab, og det nettopp på den tiden bruddet fant sted. Og Procknow

kjente jo selvsagt til alle skriverier til Batsch. Gjering kjenner også til dette, men han har plasert det i en fotnote under et annet avsnitt (s. 69). Men dette er jo noe som burde kommet Skrefsrud og Børresen til gode under behandlingen av deres brudd med GM. Gjering mangler også en viktig kilde som *Die Kleine Biene*, som inneholder materiale av betydning i denne sammenheng. Tar en *alle* relevante kilder med i overveielene, blir det umulig å bli stående ved det resultat Gjering er kommet frem til.

Jeg kan heller ikke være enig med forfatteren i *den store betydning* han tillegger Skrefsruds og Børresens korte opphold i GM når det gjelder deres senere misjonsarbeid. Han nevner bl. a. at den kallsbevissthet som alltid preget dem, hadde fått næring gjennom de kretser de vandret i i Berlin. Når det gjelder Skrefsrud, var det hans sterke kallsbevissthet som drev ham til Berlin. Den forlot ham aldri. Den var det bærende i hans misjonærgjerning. Og det var utvilsomt også mer Skrefsrud enn GM som ble det avgjørende for Børresens kall til å reise til misjonsmarken. Når det gjelder fru Børresen, hadde jo hun gått med misjonærkall gjennom mange år, uten at hennes lange forbindelse med GM hadde ført henne til noen bestemmelse. Videre nevnes det at hele strukturen i GM's arbeide i Chota Nagpur kom til å gå igjen i det arbeide Børresen og Skrefsrud fikk igang blant santalene. Vel et års tid etter bruddet med GM, kom Børresen og Skrefsrud i forbindelse med Johnson og BMS. Gjering beretter om hvordan disse to ble assistentmisjonærer hos Johnson. BMS hadde et stort misjonsarbeide igang i India. Hvordan det kan hevdes at «hele strukturen» i GM's Chota Nagpur misjon kom til å gå igjen først i Baptistmisjonens santalarbeide, og senere i Indisk hjemmemisjons arbeide (Indian Home Mission to the Santhals), er noe av en gåte.

Skrefsrud hadde sine egne ideer om hvordan en menighet, en kirke skulle bygges opp. Han ønsket en kirke i en så santalisk nasjonal form som mulig. Derfor var det f. eks. en naturlig sak for ham at de skulle arbeide blant santalene på santali. GM brukte hindi eller bengali, og få av deres misjonærer lærte et stammespråk. Skrefsrud og Børresen ønsket ikke lønnede prester og evangelister, og tok også her avstand fra GM's prinsipp (s. 66). Forholdene førte dem senere til å gi disse arbeidere en liten lønn, men de gjorde i alle fall alvorlige forsøk på å gå nye veier. De innførte ikke barnedåp, og brukte neddykking når de døpte voksne. Når det ellers gjaldt viktige bestemmelser innen misjonen gjennom de første år (fram til 1874), så ble disse tatt på den årlige konferanse på Ebenezer i samsvar med the Managing Committees beslutninger. (Gjering nevner i en parentes hovedkirke, kostskoler for drenge og piger, lærer- og lærerindeskoler, trykkeri m. m. Gutteskolen ble opprettet av E. C. Johnson, som også var dens første leder, pikeskolen ble

til på initiativ av fru C. B. Lewis (baptist), trykkeriet ble gitt av skotske misjonsvenner i 1879 etc.) Skal en tale om påvirkning utenfra, er det ved siden av den bestemte innflytelse baptistene fikk, naturlig å trekke inn American Free Will Baptist Mission, som fra begynnelsen av 1840-årene hadde arbeidet blant santalene i Midnapur distriktet. Gjennom de første år av Ebenezer-misjonens historie var det en ganske utstrakt forbindelse mellom disse to misjoner. Forfatteren fremhever forøvrig at Skrefsrud hadde forbindelse med denne misjons senior-misjonær, J. Phillips, og at han hadde lært en del av ham uten at han antyder hva dette kan være (s. 74). American Free Will Baptist Mission hadde allerede utgitt en del litteratur på santali, hadde sitt eget trykkeri, kostskole for gutter og piker, det første opprettede seminar for santalungdom, hadde anlagt en santalkoloni etc. Skrefsrud deltok bl. a. på et par av American Free Will Baptist Missions årskonferanser, Jeremiah Phillips besøkte Ebenezer, og det var i det hele en livlig forbindelse mellom de to misjoner på denne tid. J. Gausdal har f. eks. påvist samarbeidet mellom de to misjoner når det gjelder santalsk salmedikning (*Contributions to Santal Hymnology*, Bergen 1935).

Børresens hovedoppgave på misjonsmarken var å lede menighetsarbeidet. Vi har allerede påpekt at barnedåp ikke ble praktisert i de første år av Santalmisjonens historie. (Det skjedde først i 1879.) Gjening hevder flere ganger at når det gjelder Børresen, var det pedagogiske grunner som gjorde at han ikke ville innføre barnedåp (s. 100, 109, 236, 238). Hans argumenter for dette er ikke overbevisende. Børresen var utvilsomt ikke den «gode Lutheraner» han blir gjort til. Konfesjonelle spørsmål betydde lite for Børresen. For ham gjaldt det å vinne santalene for Kristus, ikke for noen bestemt konfesjon, og det var mere den historiske utvikling av misjonen som bestemte hans kirkesyn og misjonspraksis. Hadde Børresen blitt værende i GM, hadde barnedåpen vært den naturlige misjonspraksis for ham i misjonsarbeidet. Nå førte utviklingen med seg at han og Skrefsrud kom i forbindelse med baptistene, og dermed praktiserer han bare Believers' Baptism. (Likeså Skrefsrud, som selv mottok gjendåp i 1868.) Etter bruddet med BMS og etter at han og Skrefsrud hadde knyttet nærmere forbindelse med de lutherske kirker i Danmark og Norge, gikk de over til å praktisere barnedåp. Men det var ingen brå overgang. Gjennom flere år praktiserte de barnedåp bare når kristne foreldre ba om det. Det ser således ikke ut som om Børresen i det hele tatt har filosofert så mye over barnedåpens egentlige betydning. Men Børresens og Skrefsruds holdning til dåpen fikk store konsekvenser for misjonen. Dette er noe som ikke blir tatt opp til behandling i boken. Misjonens statistikker åpenbarer noe av konsekvensen av deres dåpspraksis. I 1879—80 var der ca. 3000 nattverdberechtigede menighetslemmer. Inkludert barn av kristne foreldre

regnet Børresen og Skrefsrud med ca. 8000 kristne. I 1883, etter at døpte barn også føres på statistikken, er det samlede antall kristne (voksne og barn) 3216, og i 1890 6070. Hvor er de flere tusen udøpte barn av kristne foreldre blitt av? Gjering slår fast at «de statistiske opplysninger og regnskaberne sikkert er korrekte, da de er meddelt efter missionens protokoller» (s. 106). Statistikken hørte, i likhet med menighetsarbeidet, inn under Børresens arbeidsområde. Det er uforståelig at et så viktig problem som det ovennevnte blir fullstendig forbigått i en avhandling om Børresen.

I 1874, under Skrefsruds og fru Børresens Europa-opphold, var det en stor hungersnød i Bengalene. Børresen drev et vidstrakt hjelpearbeid på vegne av myndighetene. I forbindelse med dette hjelpearbeidet oppsto det en vekkelse blant santalene, og Børresen døpte nærmere 1 600 voksne santaler, de fleste innen et tidsrom på et halvt år. Denne vekkelserbevegelsen, som var en av de store høydepunkter i Børresens liv og ble av grunnleggende betydning for santalkirkens fremtid, behandles ganske overfladisk. Forfatteren setter den bare i relasjon til hungersnøden, skjønt det ikke er vanskelig å peke på andre betydningsfulle faktorer. Det ville her også falle naturlig å dra en sammenlikning med massebevegelsen i Basetkundi-egnen i 1892, da ca. 1500 santaler ble døpt under en liknende hungersnød. Av disse falt de fleste senere fra. Basetkundi-bevegelsen omtales bare i en fotnote på side 309. Det er vanskelig å forstå at disse viktige begivenheter ikke får en langt bredere omtale i en avhandling om «Børresens liv med særligt henblik på hans missionsvirksomhed.» Under avsnittet «Hungersnød og massebevægelse» (s. 113 ff.) er det også en del detaljer som det må sies et par ord om. Børresens brev til J. Boxwell (s. 113) var ikke sendt fra Ebenezer, men fra Calcutta, og det ble offentliggjort i *The Friend of India*. Gjering fremhever den rosende omtale Børresen fikk i artiklene som en *Times'* korrespondent skrev til sitt blad (s. 115), men omtaler ikke at denne korrespondenten reiste sterk kritikk mot Børresen og hans misjonsmetoder. En må jo gå ut ifra at forfatteren har lest artiklene og ikke bare de korte utdrag som ble gjengitt i skandinaviske aviser og misjonsblad? I en fotnote fremheves det at alt tyder på at det var bladets faste Calcutta-korrespondent som skrev disse, og ikke en baptistmisjonær, som Skrefsrud nevner i sitt skrift *The Indian Home Mission to the Santhals, 1877* (s. 115). Det fremgår av BMS *Minutes* i London at misjonæren G. Kerry fikk permisjon fra sin gjerning for å arbeide som Special Famine Correspondent for *The Times*.

En savner i avhandlingen en omtale av *Kherwar-bevegelsen* blant santalene. Dette var en religiøs-politisk bevegelse som ble en av de største hindringer for misjonens fremgang blant folket. Bevegelsen omtales både i misjonens blader og i årsberetningene, skjønt ikke under

navnet Kherwar, og en kan ikke arbeide med Santalmisjonens historie gjennom de første førti-femti år uten å fatte interesse for denne bevegelse. Det må innrømmes at de opplysninger som gis gjennom misjonærenes brever, ikke er tilstrekkelige til å karakterisere bevegelsen og dens antimisjonske betydning, men der gis spor som leder en videre til andre kilder. O'Malley f. eks. har endel om bevegelsen i *Bengal District Gazetteer — Santal Parganas*, Calcutta 1910, og i annen utgave av 1938 (Patna). (Kilder som forfatteren har benyttet.)

En savner også en noe mere utførlig utredning om Vergemålsdokumentet, det såkalte *Trust Deed*, som Skrefsrud og Børresen opprettet i 1880. Det er et legalt dokument som gjorde Skrefsrud og Børresen til *enerådende* bestyrere av misjonen så lenge de levde, og som satte alle misjonens eiendommer, daværende og fremtidige, under et vergemål for den fremtidige santalkirke. *Trust Deed*'en kom som et resultat av bruddet med baptistene, og etter påtrykk av engelske og skotske santalmisjonsvenner utenfor baptistenes krets. Dette dokument, som fremdeles har sin gyldighet, har spilt en stor rolle i misjonens historie, og burde fått en bredere omtale i en avhandling om en av de to av misjonens ledere.

Fremstillingen av Skrefsrud er ensidig og tendensiøs. Det er tydelig at forfatteren nærer en viss motvilje mot ham. Dette kommer f. eks. sterkt til uttrykk i det kapittel der han introduserer Skrefsrud (s. 47 ff), i utredningen om Skrefsruds og Børresens forhold til baptistene (s. 78 ff), i Heuman-saken (s. 322 ff) og ved flere andre anledninger. Noe av dette vil være klart ut fra det som allerede er skrevet, jfr. ovenfor samt kronikkene i *Dagen* og *Vårt Land*. Det kunne tilføyes atskillig om dette, men da det som nevnt vil komme en bok om Skrefsrud, har det liten hensikt å gå i enkeltheter i denne sammenheng.

Børresens opphold i Danmark i 1876—77 og i 1889—90 har fått en bred og berettiget plass. Her merker en at forfatteren er på «hjemmebane», og det har vært en fornøyelse å lese denne del av avhandlingen.

Boken er forøvrig ualminnelig lettskrevet og nærmest fullstendig fri for trykkfeil. En misjonsinteressert leser vil absolutt ikke kjede seg i dr. Gjesings selskap.